

VADJA MUINASJUTTE JA MUISTENDEID

P. Ariste

Soome-ugri keelte kateeder

Vadja muinasjutud ja muistendid on lisaks 1962. aastal avaldatud «Vadja muinasjuttudele». Allakirjutanu on viimasel kümnendil olnud iga aasta vadjalaste alal peamiselt rahvaloomingu, kombestiku, tavade jne. talletamiseks, 1971. aasta lõpuks oli tema kogus, millele on nimeks antud «Vadja etnoloogiat», 190 muinasjuttu, 170 muistendit, 114 naljandit, 50 legendi ja 21 tekkelugu. Lauluteisendeid oli 233. Neist on 14 nootidega varustatud. Loitse oli 54 ja itkusid 7. Kõige rohkem oli uskumuste ja tavade kirjeldusi. Neid oli 2284. Vanasõnu oli 473, mõistatusi 228 ja kõnekäände 108. Vanade mängude kirjeldusi leidis 32. Etnograafilisi kirjeldusi oli 587 ja vadjalaste ajalugu käsitlevaid pärimusteateid 208. Mitmed kirjeldused on fotodega.

Hääbuva vadja keele ja rahvaloomingu näited tuuakse selleks, et neis esineb niisugustki sõnavara, mida varem pole trükitis avaldatud. Muinasjuttude ja muistendite hulgas on liiatigi selliseid, mis vadjalaste folkloori käsitlevas kirjanduses on haruldased või täiesti tundmatud. Need peaksid huvi pakkuma muinasjuttude ja muistendite uurijaile.

Iga esitatud teksti tõlke lõpus on märge selle kohta, kust asjaomane tekst on kirja pandud, kes on olnud selle jutustaja ja kus see leidub «Vadja etnoloogias».

Mati

Mati küla jutud on kirja pandud Olga Ivanovalt, kellelt saadud muinasjutte on ka varem avaldatud. Vt. P. Ariste, Vadja muinasjutte, lk. 52 jj.

1

meil kuccuaz vesilintu¹. jumaa sätte kekkkia lintui jarvea kaimā. keik menti. a vesilintu eb mennū.

miä kaivamā jarvea em mē. mie kaunīta sāppagō rōjāmā em mē.

jumal sis tällē juttel:

sie ed veī vettā jūvva jarvegssa, meressā. veid vettā jūvva āvā lehhō pält.

кēs on āвалла lehhō pāl kase, siz veib jūvva.

1

Meil kutsutakse peoleoks¹. Jumal saatis kõik linnud järve kaevama. Kõik läksid. Aga peoleo ei läinud.

«Mina järve kaevama ei lähe. Mina punaseid saapaid määrima ei lähe.»

Jumal siis ütles talle:

«Sa ei või vett juua järvest, merest. Võid võtta juua haava lehelt.»

Kui haava lehel on kaste, siis võib juua.

(VE IX 30/31 (34), Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964)

2

ellā eñmā pahat sgnat kešvi tgohtzivad inehmlze pālē. tūtār
ūhskert meni čerikkō. čüzüb emält ražxā:

anna мiллē, тата, раžxā!

emā čüzüb: miħ'hē sиллē раžxā?

a tāmā vassāp, tūtār: mie tahon elmie ešsā.

emā ante rahad, a izze čirozi: lā ūmperi sinū kaglā mesto
elmeitā matol

vot, baba juttēv, ku tāmā meni mecā tūšvē, mato ūppi kaglā.
eñmā iā čāūs mato kaglaz. tāmā mēp saunā peššeümā, viskāp sevod
ūltā, mato sepeje pālē. a ko nēp seppēmā, mato tāz ūmperi
kaglā.

2

Enne ema pahad sõnad mõjusid väga inimesele. Tütär läks ükskord kirkusse. Küsib emalt raha:

«Anna mulle, ema, raha!»

Ema küsib: «Milleks sul raha (vaja)?»

Aga tema vastab, tütär: «Ma tahan helmeid osta.»

Ema andis raha, aga ise kirus: «Olgu su kaela ümber helmeste asemel madul!»

Vaat, vanaema räägib, kui ta läks metsa äärde [= juurde], hüppas madu kaela. Oma eluea käis, madu kaelas, Läheb ta sauna ennast pesema, viskab rõivad seljast [= ült], madu (läheb) rõivaste peale, Aga kui hakkab ennast rõivastama, madu (on) taas kaela ümber.

(VE IX 32 (41), Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964)

ikolõkka vettä jõb. jõb jarvessa i meressä, kuza on kokad. meil deda nī pajatti, što tütterikko meni kaivolõ. ikolõkka jõi kaivossa vettä. jõi tütterikõ ühez, panged i keretä. sis kūza onçi tütterikko pañkejeka i keretaka. ikolõkka on ez vihmä.

Vikerkaar joob vett. Joob järvest ja merest, kus on otsad. Meil vanaisa nii rääkis, et tüdruk läks kaevule. Vikerkaar jõi kaevust vett. Jõi tüdruku ühes, panged ja kaelpuud. Siis kuus ongi tüdruk pangede ja kaelpuudega. Vikerkaar on enne vihma.

(VE IX 34 (49), Mati, Ol'ga Ivanova, 73 a., 1964)

kataga. kazvi meccäs kataga. täl elti kultežed lehod. keiki kadgotti tältä lehtõa. no vot, tämä jätetti keikkina ilma lehotä¹. nüt tämä neisi keikkilailõ puiõ kaipämä. miltized milõ nüd lehod vettä? mie nüd vetan mokomad lehod, neisevat keikkia pissemä. nüt tämä eläp pisselikkojeka lehtojeka.

Kadakas. Kasvas metsas kadakas. Tal olid kuldsed lehed. Kõik katkusid talt lehti. Aga vaat, ta jäeti täiesti ilma lehtedeta. Nüüd hakkas ta kõikidele puudele kaebama: «Missugused lehed pean nüüd võtma? Ma võtan nüüd niisugused lehed, (mis) hakkavad kõiki torkima.» Nüüd ta elab torkivate lehtedega.

(VE IX 184 (19), Mati, Ol'ga Ivanova, 74 a., 1965)

jumal i paharõl meni einä lõmā. paharõl meni vikastõlla. jumal meni sirpika. nävät pallo lõti. a jumal vāsü sirpika. meni paharõlele i juttõv:

davai, mēm õkāmā!

eitetti maõkāmā. a jumal izze eb nukkunnu. a paharõl maõkāv. jumal neisi. vetti vikastõ. lei, kunnis paharõl makaz. lei enär paharõlta. meni i juttõv:

neiz nüd ülezi!

paharõl neis ülezi.

mēmmā nūd vāttaimma¹ eimā tōtä. ċen kui pallo lei.
menti vāttaimma. vātetti: paharōl vāhāp lei. a jumal enāp.
paharōl jutteḷ jumalalalē:

dava-i vajelamma! sie aṅ milalē sirppi. a sie veta vikaste.

menti lōmā. paharōl juttēb:

nūt sie miñnuu enāp et petā.

sirpikā selčā meil neis vaivattamā, vot, seneperās vāči nūt
sirpikā nītāb rūissā. a lūvāz einād vikastēkā.

jumal ī paharōl neisti nagria čūlvāmā. kazvi sūressi nagri.
nūt pieb neisa katkomā nagria. jumal juttēb:

kummā sie nūd vetaḍ? vetaḍ sie jūrē ili ladvā?

a paharōl jutteḷ jumalalalē:

nād, miltin eḷed vīzaz!

paharōl juttēb jumalalalē:

mie vetaḍ ladvā. a sie veta jūri.

neisti katkomā. jumalalalē jūrēd, a paharōleleḷ ladvad. a
mitā? enāp bē miñtāid. jumal sōb nagria. a paharōl ep sō miñtāid.
ladvad, rohot sai.

nūt paharōl juttēb jumalalalē:

pa:ḍ-m nūd rūissā nītāmā!

no vot, menti nāvād rūissā nītāmā. jumal juttēb:

mized nūd vetaḍ? ladvad ili jūrēd?

sie kahisē miñnuu pettelid. a mie nūd vetaḍ jūrēd.

a jumal vetti ladvad. jumal sai leivā. a paharōl sai jūrēd.
seneperās on, vāči sōb jumalā leipā, jumalā villā. a paharōl
čāüb meccā mō.

5

Jumal ja vanakurat läksid heina niitma. Vanakurat läks vikatiga. Jumal
läks sirbiga. Nad niitsid palju. Jumal väsis ära sirbiga (niites), läks vana-
kuradi juurde ja ütleb:

«Noh, lähme puhkama!»

Heitsid magama. Aga jumal ise ei jäänud magama. Aga vanakurat magab.
Jumal tõusis üles. Võttis vikati. Niitis, kuni vanakurat magas. Niitis enam
kui vanakurat. Läks ja ütleb:

«Tõuse nüüd üles!»

Vanakurat tõusis üles.

«Lähme nüüd oma tööd vaatama, kui palju keegi on niitnud.»

Läksid vaatama. Vaatasid: vanakurat on vähem niitnud. Aga jumal (on)
enam. Vanakurat ütles jumalale:

«Hakkame vahetama! Sina anna mulle sirp. Aga sina võta vikat.»

Mindi niitma. Vanakurat ütleb:

«Nüüd sa mind enam ei peta.»

Sirbiga hakkas meil selga vaevama. Vaat, sellepärast rahvas nüüd sir-
biga löikab rukist. Aga heina niidetakse vikatiga.

Jumal ja vanakurat hakkasid naerist külvama. Kasvas naeris suureks. Nüüd peab hakkama naerist (välja) kitkuma. Jumal ütleb:
«Kumma sa nüüd võtad? Kas sa võtad juure või ladva?»
Aga vanakurat ütleb jumalale:
«Näed, missugune kaval oled!»
Vanakurat ütleb jumalale:
«Mina võtan ladva. Aga sina võta juur.»
Hakati (üles) kitkuma. Jumalale (said) juured, aga vanakuradile ladvad. Aga mida? Enam pole midagi. Jumal sööb naerist. Aga vanakurat ei söö midagi. Ladvad, rohu sai.

Nüüd vanakurat ütleb jumalale:
«Lähme nüüd rukist lõikama!»
Noh vaat, läksid nad rukist lõikama. Jumal ütleb:
«Mis nüüd võtad? Ladvad või juured?»
«Sa petsid mind kaks korda. Aga ma võtan nüüd juured.»
Aga jumal võttis ladvad. Jumal sai vilja [= leiba]. Aga vanakurat sai juured. Sellepärast on, (et) rahvas sööb jumala leiba, jumala vilja. Aga vanakurat käib mõõda metsa.

(VE X 55/57 (6a), Mati, Ol'ga Ivanova, 75 a., 1966)

6

*nüt pajatan ävā. meccās kazvi kahs pūta. iloza kūsi i āpa.
kūsi juttēb āvalē:*

*sie dūmāt, što sie iloza. mi tožē en eļē hilkid. suved i talved
ain ühtälājin ēn.*

āpa juttēb:

mie hot ēn iloza suvel. minū lehod eļlaz ilozad, eppreizēd.

tuep sūcūze, keik lehod lähtiās sint vällā, tāllē juttēb kūsi.

a jumal kūlfi, kui nāvād rijjelaz. jumal juttēb:

*mie nüt tēn nī. kūzēlē jātān emad lehod pisselikkād. a āvalē
annan rohhozēd lehod. siz evād neis rītēmā. āvā lehod neisaz vāri-
zeimā, lēp tūnta i eb lē tūnta. ain neisaz liglittāmmā.*

*nūd nāvād elāvād üšovī. jumal lehod vajefi. antē teizēd
lehod.*

6

Nüüd räägin haavast. Metsas kasvas kaks puud, ilus kuusk ja haab. Kuusk ütleb haavale:

«Sina mõtled, et sa (oled) ilus. Ma ei ole ka kole. Suved ja talved (olen) aina ühesugune.»

Haab ütleb:

«Ma olen vähemalt suvel ilus. Minu lehed on ilusad, hõbedased.»

«Tuleb sügis, kõik lehed lähevad sul minema.» ütleb talle kuusk.

Aga jumal kuulis, kuidas nad vaidlevad. Jumal ütleb:

«Ma teen nüüd niiviisi. Kuusele jätan omad lehed, torkivad. Aga haavale annan rohelised lehed. Siis nad ei hakka vaidlema. Haava lehed hakkavad värisema, kas tuleb tuult või ei tule tuult. Ikka hakkavad lipendama.»

Nüüd nad elavad hästi. Jumal vahetas lehed ära. Andis teised lehed.

(VE X 57/57 (7), Mati, Ol'ga Ivanova, 75 a., 1966)

surma mehheka pajatti. mēs tēb aitā. mesto viccō pāb eļged.
surma mēb mōtā, čūzūb:

mih'he sie nī kehnōa aitā tēd?

tām surmalē vassāv:

minū iāssi taŗpāv.

a surma vėl ante čūmmē vōtta ellā. piti mehel tein aita tehā.
eļged autozivad ja tekkauzivad.

Surm rāakis mehega. Mees teeb aeda. Vitsade asemel paneb ūled. Surm
lāheb mōōda, kūsib:

«Miks sa nī viletsat aeda teed?»

Tema surmale vastab:

«Minu eluajaks piisab.»

Aga surm andis veel kümme aastat elada. Mees pidi teise aia tegema.
Ūled pehkisid ja pudenesid (maha).

(VE X 67/68 (44), Mati, Ol'ga Ivanova, 75 a., 1966)

eli starikka keļmē poigākā. eli nāillā sūr tara. senes taraz
ēli kuln n eunappū. čāuz vargaz vargassamā eunia. isā juttēb
poikalailē:

pieb ņeisa vahtimā vargassa.

vanerallē poigallē esimeizeš tuli vōro vahtia. meni vahtimā
vanep poika. eitti makkā mā. tāz vargasatti eunad. tuli koittōsē.
izālē juttēb:

ебеллу čeltā varkaiļ.

a eunad on vargasattu. teizeļ päivā meni tein velli. tāz eitti
makkā mā. tāz eb nāhnū, kui eunad vargasatti. tuli koittōsē. izālē
juttēb:

ееллу čeltā varkaiļ.

keļmettomaļ päivā meni nōreļ velli. kazel velleļ eli keļm
sil mā kahs magatti. a keļmaiz vahti. nōreļ velli nāci, etti
varkaiļē čāusi kultalintu. keļmais poika tarttu kultalintua ānnās
čīn. katkaz ūhhe sunģā. tueb nōreļ velli koittōsē. juttēb izālē:

varkā tapazin. tolki lentī vāllā. sunģā jātti mlleļ čāttese.

isā sūttu vanepijē poikijē pālē. aje kahs poikā koittōa vāllā,
što eļti laizgav. a nōrepā jātti eņneka elāmā. vot i keļk.

Elas taat kolme pojaga. Oli neil suur aed. Selles aias oli kuldne õunapuu. Käis varas õunu varastamas. Isa ütleb poegadele:

«Peab varast valvama hakkama.»

Vanemale pojale tuli esimesena voor valvata. Läks valvama vanem poeg. Heitis magama. Taas varastati õunu. Tuli koju. Isale ütleb:

«Polnud kedagi vargil.»

Aga õunad on varastatud. Teisel päeval läks teine vend. Taas heitis magama. Taas ei näinud, kuidas õunu varastati. Tuli koju. Isale ütleb:

«Polnud kedagi vargil.»

Kolmandal päeval läks noorem vend. Sellel vennal oli kolm silma. Kaks magas, aga kolmas valvas. Noorem vend nägi, et vargil käis kuldlinn. Kolmas poeg haaras kuldlinnul sabašt kinni. Kaksas ühe sule (ära). Tuleb noorem vend koju. Ütleb isale:

«Varga sain kätte. Ainult minema lendas. Sule jättis mulle kätte.»

Isa vihastas vanemate poegade peale. Ajas kaks poega kodunt välja, et olid laisad. Aga noorema jättis enesega elama. Vaat, ongi kõik.

(VE XII 85/86 (1), Mati, Olga Ivanova, 77 a., 1968)

Kõrvõttula

Kõrvõttula küla kaks juttu on Kāta (Jekaterina) Jovleva l't. Tema on jutustanud muidki muinasjutte ja muistendeid, millest osa on avaldatud. Vt. P. A r i s t e, Vadja muinasjutte, lk. 61 jj. Keelejuht suri 1968. aasta sügistelvel.

9

iloza kakku

elivād hukko i hakka. nāil leppu leirā. jašvai белли. javod leppuzivā. a sūšvā tahtaub. hakka juttēb:

mie mēn korjān, kuza sān jašvai. pūhin keikkīs nurkkeiš. rap-sutan keikkīs vārcclejš.¹ mitā sān, čūhzetān kačkū.

no vot! pūhči hakka jēka nurkkelejš.² rapsutti keik javovārcid. sai vähākkeizē jašvai. segotti nē javod vėkā. antē apēta. a omnis pani taičināsē ülehtā, veita, i teči kačkū. lagasti seņne kačkū vėkā. i pani čihvā ahjō. kakku ahjoš čūhsez. ahjoš veitti seņne kačkū i pani akkunallē jahtumā. kakku seiso, seiso akkunāl. akkuna eli aņe. kakulē tuli ičāvū seisōa. tām veitti vērehti akkunāš kujalē. i troppā mō meni vēremā. vēreb, vēreb, a vassā tāllē jānez. jāneš čūzūb:

čen sie ēd?

mie eļen kakku, ios kakku, ūmpār kakku, jēka nurkaš pūhittū, jēka vārciš rapsēttu (~ rapsittu), ūllek veikā segotēttu, čihvaz ahjoš čūhzetēttū, akkunalla jahutēttu.

jānes tällē juttē_B:

mie sihū sōn.

kakku vassā_B:

johzin mie ämmält, johzin mie äddält i sint jānesselt johzen.
i pani vēremā etezi. a jāneš_čēli алғ пāl jāi vāttamā. vērep
kakku. a vassā tällē susi.

čēn sie mokoma ēD? mie sinū sōn.

a kakku juttē_B:

elä sie miñnua sō. kältā parap, millizē mie silлғ лаулū лаулан.
i алғе:

mie ēn kakku, i iloza kakku. jēka nurkaš pūhittū, javovārccilāiš
rapsettu, ūllēk veikā segotettu, čihvaz ahjoza čūhzetettū, akkunalla
jahutettu. pakeņin mie äddält, pakeņin mie ämmält. pakeņin
jānesselt. siltči, susi, pakeņen.

i pani menemā etez. susi jāi vāttamā takkā. vērep kakku. vassā
tällē karu.

čēn sie mokoma ēD?

mie ēn kakku, iloza kakku.

a mie sinū sōn!

elä sie, karu, miñnua sō. kältā, millizē mie silлғ лаулū лау-
лан. mie ēn jēka nurkaš pūhittū, javovārccilāiš rapsettu, ūllēk
veikā segotettu, čihvaz ahjoš_čūhzetettū, akkunalla jahutettu. pa-
keņin mie äddält, pakeņin mie ämmält. pakeņin jānesselt. pake-
ņin mie sueļt. siltči pakeņen.

vērep kakku tāz etez. vassā tällē repo.

čēn sie mokom ēD?

mie ēn iloza kakku.

a mie sinū sōn!

elä sie, repo, miñnua sō. kältā parap, millizē mie silлғ лаулū
лаулан. tāz on nēsa-mat senad: ēn mie kakku, iloza kakku. jēka
nurkassa pūhittū, javovārccilāiš rapsettu, ūllēk veikā segotettu,
čihvaz ahjoš_čūhzetettū, akkunalla jahutettu. pakeņin mie äddält,
pakeņin mie ämmält. pakeņin mie jānesselt. pakeņin mie sueļt.
pakeņin mie karuļt. siltči pakeņen.

repo juttē_B:

mie ēn vana. en külē. en sānnu tolkkua, kui sie лаула. issū
milлғ neñnā pālē. i лаула tein kert. mie nēn kältāmā.

kakku ūppi revolē neñnā pālē. алғе лаулā. ja repo viskas
tāmmā vähākkeizē. vetti suhhe ja tāmmā sei. i sei tāmmā! repo
on vīzaz. petteli kakku i sei.

Ilus kakk

Elasid taat ja eit. Neil lõppes leib. Jahu polnud. Jahud olid otsa saanud. Aga süüa tahetakse. Eit ütleb:

«Ma lähen korjan, kust saan jahu. Pühin kõikidest nurkadest. Raputan kõikidest kottidest. Mida saan, küpsetan kaku.»

Aga vaat! Pühkis eit kõikidest nurkadest. Raputas kõik jahukotid. Sai vähekesse jahu. Segas need jahud veega. Laskis hapneda. Aga hommikul pani tainasse koort, võid ja tegi kaku. Silis selle kaku veega. Ja pani kuuma ahju. Kakk ahjus küpses. Võttis ahjust selle kaku ja pani aknale jahtuma. Kakk seisis, seisis aknal. Aken oli lahti. Kukul hakkas igav seista. Ta võttis (kätte), veeres järsku aknast õue. Ja teerada mööda läks veerema. Veereb, veereb, aga vastu (tuleb) talle jänese. Jänese küsib:

«Kes sa oled?»

«Ma olen kakk, ilus kakk, ümar kakk, igast nurgast pühitud, igast kotist raputatud, koorega, võiga kastetud (segatud), kuumas ahjus küpsetatud, aknal jahutatud.»

Jänese ütleb talle:

«Ma söön su.»

Kakk vastab:

«Jooksin ma eide käest, jooksin ma taadi käest ja sinu, jänese, käest jooksin.»

Ja pani edasi veerema. Aga jänese, suu ammuli [= keel huule peal], jäi vaatama. Veereb kakk. Aga vastu (tuleb) talle hunt.

«Kes sa oled niisugune? Ma söön su.»

Aga kakk ütleb:

«Ära sa mind sõõ. Kuula parem, missuguse laulu ma sulle laulan.» Ja algas:

«Ma olen kakk, ilus kakk. Igast nurgast pühitud. Jahukottidest raputatud, koorega, võiga kastetud, kuumas ahjus küpsetatud, aknal jahutatud. Põgenesin ma taadi käest, põgenesin ma eide käest. Põgenesin jänese käest. Sinugi käest, hunt, põgenen.»

Ja pani edasi minema. Hunt jäi takka vaatama. Veereb kakk. Vastu (tuleb) talle karu.

«Kes sa niisugune oled?»

«Ma olen kakk, ilus kakk.»

«Aga mina su sõõn!»

«Ära sa, karu, mind sõõ. Kuula, missuguse laulu ma sulle laulan. Ma olen igast nurgast pühitud, jahukottidest raputatud, koorega, võiga kastetud, kuumas ahjus küpsetatud, aknal jahutatud. Põgenesin ma taadi käest, põgenesin ma eide käest. Põgenesin jänese käest. Põgenesin ma hundi käest. Sinugi käest põgenen.»

Veereb kakk taas edasi. Vastu (tuleb) talle rebane.

«Kes sa niisugune oled?»

«Ma olen ilus kakk.»

«Aga mina su sõõn.»

«Ära sa, rebane, mind sõõ. Kuula parem, missuguse laulu ma sulle laulan.» — Taas on needsamad sõnad. — «Olen ma kakk, ilus kakk. Igast nurgast pühitud, jahukottidest raputatud, koorega, võiga kastetud, kuumas ahjus küpsetatud, aknal jahutatud. Põgenesin ma taadi käest, põgenesin ma eide käest. Põgenesin ma jänese käest. Põgenesin ma hundi käest. Põgenesin ma karu käest. Sinugi käest põgenen.»

Rebane ütleb:

«Ma olen vana. Ma ei kuule. Ma ei saanud aru, kuidas sa laulad. Istu mulle ninale. Ja laula teine kord. Ma hakkam kuulama.»

Kakk hüppas rebasele ninale. Hakkas laulma. Ja rebane viskas ta vähekesse (õhku). Võttis suhu ja ta söi. Ja söi ta! Rebane on kaval. Pettis kaku ja söi ära,

(VE IX 186/188 (2), Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 73 a., 1965)

10

eliväd isä i emä. näila_eli üps tütar. teisia lah sai beλλu. isä i emä kešvõl suvazivad eñmä tütart. i mitä tām va:tes tahte, keikkēa tehti. izze tām miittäid ep tehnü. makas kui pallo tahte. emä seveṭav. pā sugeṭ. sōtāv. i tütar isup tuλλē tüveñ i sōjettēṭ, kui on čülmä. a kui palava, siz juttēṭ: vēkā miñnuu tagepaš. a ko on čülmä: paṅkā ličepāš. nī koko aika tām miittäid ep taho tehä. emä isä tätä nī oddettī. miittäid eb annettu tehä. keik tällē tehti. tām kazvi sūressi. ja pieb mehelē mennä. a tätä čennid eb veṭa. juellas tāmä on laiska mokoma. näväd eliväd üšvõl. isä emä tōtä tečeväv. a tāmä eb miittäid. kosimä čennid ep tuē. no vimeizeš üps tuli košsi. emä i juttēṭ:

veṭav. medde tütar on nī kazvatettu, etti tām miittäid ep tē. tällē keik pieb valmīs tehä. kui veid nī oita medde tütart, siz i veṭa. a ko ed veṭi, siz eci teṭzeš paikkā eñmä eñnia¹.

no se pojo veṭti. veṭti i vei teise čüllä. pojo se eli aivõ kõühä. eli ühsinä. täl_eli vai üps katti. katti eli aivõ tarkka. tām i veṭsi pajattä. tuli mēs, teṭi naizē. pani lämpiemä ahjõ. čihutti sōkid. sōtti naizē. isutti naize na kourik². izze meni tōlē. a tām jäi sinne issumā. ehtogoñ tuli tām koitõ. tās sōtti nalzē. teṭzeṭ päivä pieb mennä tōlē, a katti epetti, mitä tämmä piep tehä. mēz juttēṭ kourikalṭē:

sie lämmitä ahjo, čihuta leunaz! miλλē tōd nurmeṭē! minū nain sōtä kotoñ!

izze meni nurmeṭē. nain jäi issumā kourikā päl. issu, issu. ehtogoñ tuēb mēs koitõ i juttēṭ kourikalṭē:

mitä sie miλλē et tōnnu leunatta? mie valmiz eñ kōlla sōmättä!

a nain juttēṭ:

miäči eñ sōmättä. a miλλē sūvõd tahtaub.

mēz veṭti señne kourikā. pani lavezeṭeṭ i veṭti rözgä. i tām lei, lei sitä kourikkä. i viskas tämmä uhzē taḡgä kujalē. teṭzeṭ päivä mēp tām tās tōlē. a kourikalṭē juttēṭ:

tō miλλē leunad! i nain sōtä!

i meni. näväd jäväd. issu, issu nain i juttēb kovrikalē:
mitā sie miittaid et tē? mie tahon sīvūā i peremmehelē pieb
vijjā leunad.

kovrikka ležib, eb līku. eb miittaid vassā. nain isup sōmättā.
a sīvūā tahov. sīvūā bē miittaid. mēs tuēb ehtogon koittō. tās
sōmättā. juttēb:

kast vīsi veip kōlla nālčā.

tāz veitti rōzgā. i vėl kevepeis lei tātā, kovrikkā. naizele tuli
žāli tātā kovrikkā. juttēb:

taiprāv. omeņ tām jo tēb. a ku ep taho, siz mie izze miittaid
dūmān.

meni tās tōlē. nain jāi koittō. kovrikka eb miittait tē. pieb enellez
miittait tehā. lāmmitti ahjō. čihutti sōki. i meni peλλolē vēmā mehelē
sīvūā. mēz obrā-dovalsā³. eli dovo-lnji⁴. kuccu naize. issuzivad
rinnā i seivāt seņne sōki kahhē. mēs tātā čisseli. nain se eli ūvā.
peirā sitā jeka pāivā nain neis neisemā vařraipē. keik valmisap
sōki. sōtāp mehhe. sātāp tōlē. a izze kotoņ tōt tēb. katti epetti
mēssā. rahvaz neis čissemā naissa. a tām vařraipē teisia tuli nurmē
sōkikā.

no a siz emā juttel mehelē:

pieb mennā vāttamā, kui meddē tūtār elāv. oddapko tātā mēz
vai eb odda.

isā meni vāttamā. emā jāi koittō. meni isā, a tūtār nāči issā.
johs tāllē vassā. kuccu koittō vāttamā, kui nävād elāvād. isā meni,
vātte. keikk on ūšvi. rahvas čissēp tūtārtā. mēs čissēp što nävād
elāvād ūšvi. i tuliči koittō. isā tuēp koittō. a emā čüzūb:

kuza on tūtār? tūtārtā et tōnnu koittō?

a isā vassāv:

tūtār elāv aivō ūšvi. izze keik tēb, eb ottē, etti tāllē čennit
tečēis. rahvas tātā čissēb.

emā juttēb:

lā siz elāv. mēz epetti tātā tōt tehā parapeis ku mō sinūkā.
vot i keik.

Elasid isa ja ema. Neil oli üks tütar. Teisi lapsi polnud. Isa ja ema väga armastasid oma tütar. Ja mida ta vaid tahtis, kõike tegid. Ise ta midagi ei teinud. Magas (nii) palju, kui tahtis. Ema rõivastab. Pea soeb. Söödab. Ja tütar istub tule ääres ja soojendab ennast, kui on külm. Aga kui (on) palav, siis ütleb: viige mind kaugemale. Aga kui on külm: pange lähemale. Nii ta ei taha

kogu aeg midagi teha. Ema, isa hoidsid teda nii (võrd). Midagi ei lastud teha. Kõik tehti talle (kätte). Ta kasvas suureks. Peab juba mehele minema. Aga teda keegi ei võta. Õeldakse, (et) ta on laisk niisugune. Nad elasid hästi. Isa, ema teevad tööd. Aga tema ei midagi. Kosima keegi ei tule. Noh, lõpuks tuli üks kosja. Ema ütlebki:

«Võtad. Meie tütar on nii kasvatatud, et ta midagi ei tee. Talle peab kõik valmis tegema. Kui võid nii meie tüdart hoida, siis võtagi. Aga kui sa ei või, siis otsi teisest kohast oma õnne.»

Noh, see pois võttis. Võttis ja viis teise külla. Poiss see oli väga vaene. Elas üksinda. Tal oli vaid üks kass. Kass oli väga tark. Ta võis kõneldagi. Tuli mees, tõi naise. Pani ahju küdema. Keetis toidud. Söötis naise. Pani naise vaibakesele istuma. Ise läks tööle. Aga tema jäi sinna istuma. Öhtul tuli ta koju. Taas söötis naise. Teisel päeval peab tööle minema. Aga kass õpetas, mida ta peab tegema. Mees ütleb vaibakesele:

«Sa küta ahi, keeda lõunal! Mulle tood nurmele! Minu naine sööda kodust! Ise läks nurmele. Naine jäi vaibakesele istuma. Istus, istus. Öhtul tuleb mees koju ja ütleb vaibakesele:

«Miks sa mulle lõunat ei toonud? Ma olen söömata valmis surema!»

Aga naine ütleb:

«Minagi olen söömata. Aga ma tahan süüa.»

Mees võttis selle vaibakese. Pani pingile. Ja võttis piitsa. Ja ta peksis, peksis seda vaibakest. Ja viskas ta ukse taha õue. Teisel päeval läheb ta taas tööle. Aga vaibakesele ütleb:

«Too mulle lõunal! Ja naine sööda!»

Ja läks. Nemad jäid (koju). Istus, istus naine ja ütleb vaibakesele:

«Miks sa midagi ei tee? Ma tahan süüa ja peremehele peab lõuna viima.»

Vaibake lamab, ei liigu. Mitte midagi ei vasta. Naine istub söömata. Aga süüa tahab. Süüa pole midagi. Mees tuleb öhtul koju. Jälle söömata. Ütleb:

«Sedaviisi võib nalga surra.»

Jälle võttis piitsa. Ja veel kõvemini peksis teda, vaibakest. Naisel hakkas kahju sellest vaibakesest. Ütleb:

«Piisab. Homme ta teeb juba. Aga kui ei taha, siis ma ise midagi mõtlen.»

Läks jälle tööle. Naine jäi koju. Vaibake ei tee midagi. Peab enesele midagi tegema. Küttis ahju. Keetis söögi. Ja läks põllule mehele süüa viima. Mehel oli hea meel. Oli rahul. Kutsus naise. Istusid kõrvu ja söid selle söögi kahekesi. Mees kiitis teda. Naine oli hea. Pärast seda naine hakkas iga päev varem tõusma. Valmistab kõik söögid. Söödab mehe. Saadab tööle. Aga ise teeb kodus tööd. Kass õpetas meest. Rahvas hakkas naist kiitma. Aga tema tuli enne teisi söögiga nurmele.

Noh, aga siis ema ütleb mehele:

«Peab vaatama minema, kuidas meie tütar elab. Kas hoiab teda mees või ei hoi.»

Isa läks vaatama. Ema jäi koju. Läks isa, aga tütar nägi isa. Jooksis talle vastu. Kutsus koju vaatama, kuidas nad elavad. Isa läks, vaatās. Kõik on hästi. Rahvas kiidab tüdart. Mees kiidab, et nad elavad hästi. Ja tuligi koju. Isa tuleb koju. Aga ema küsib:

«Kus on tütar? Tüdart sa ei toonud koju?»

Aga isa vastab:

«Tütar elab väga hästi. Ise kõik teeb. Ei oota, et talle keegi teeks. Rahvas kiidab teda.»

Ema ütleb:

«Las ta siis elab. Mees õpetas teda tööd tegema paremini kui meie sinuga.»
Vaat, ongi kõik.

(VE IX 191/194 (9), Kõrvõttula, Kat'a Jovleva, 73 a., 1965)

Luuditsa

Luuditsa külast kogutud jutud on Paro Dimitrijevalt, kes on sama küla põline elanik. Oma mehe Olekseiga rääkis ta kodus alati vadja keelt. Ta oli väga tagasihoidlik vanake. Kui ta midagi jutustas, jutustas ta asjalikult ning iga seika kaalutledes. Kõik jutud on ta kuulnud lapsepõlves. Venekeelse kirjanduse mõju on tema pärimuste repertuaaris minimaalne, sest ta on jäänud kirjaosakamatuks. Paro Dimitrijeva suri 1971. aastal.

11 A

Järgnev muinasjutt on kaks korda kirja pandud, esmakordselt jutustamise järgi, teistkordselt on see talletatud magnetofonilindile ja siis sealt litereeritud. Et näidata, kuidas ühel ning samal jutustajal võivad teisendid nii keeleliselt kui ka sisuliselt varieeruda, on järgnevalt toodud mõlemad teisendid. Teisend 11 A on jutustamise järgi saadud ja 11 B on litereeritud lindilt.

eli ühes taloz määrännü epen. sīs peremmēz juttēv:

pieb se epen mūvvā.

a perennain juttēv:

emmā mū. parepi tapammā. i nahgā kui mūmmā, keļmed rublā sāmme¹. a sīs ko vajeļatammē keļk kopekkarahassi, sīz lēp pallo rahhā.

a sīz epenē küll senē. epen lāhsi poiz. epen mēv tētā mō ja sīs koer² haukub³. no epen juttēv:

mitā sie koerparka haukud?

haukun, minnua tahotā irttā polz.

tuē minükā!

mēp koer, mēb epezēkā parvē. sīs katti naukib akkunalla:

en tahtoizi sūvvā. va nastaisijā⁴ riħħz.

epēn tāz juttēv:

menemmā minükā!

ja sīs mentl čülā-ēcaļ. sīel sika mōrnāb.

mitā sie, sika, mōrnād?

sikkā tahotā leikata. sīs sika tull parvē. sīz joutu⁵ i kukko neijēkā parvē. sīs keļk lähetti parvē. ja sīz mentl sūrē meccā. sīel lakjāt⁶ ebē. sīz epen juttēv:

puhhe pieb mennā kaccomā, kuza on lakja.

sīs kukko plakutti, plakutti sipijēkā. i pū ladvā lenti. sīz nāki: tuli paisav. juttēv:

sīel on tuli kotoņ.

siz menti sinne kõl. siz menti. siel ehti paha. pahat keittööd⁷
varjä suppia. epen kui petkez akkunä, nämäd lähti keik karkü-
no sis se epen cüzüb:

čen neizep cihuttammä?

katti juttëb: mie cihutan.

sış cihutatti i sīti. siz epen cüzüb:

čen neizep kuhē makkämä?

katti juttëb: mie neizen arinaļ makkämä.

a koer juttëb: mie neizen cūnnūsen алла makkämä. mie ennē
i eļen cūnnūsen алла magannu.

epej juttëb: mie ennē jo eļen magannu talliz. mie menen talli.

sika juttëb: mis ennē jo eļen magannu evvez. mie menen evvë.

a kukko juttëb: mi eļen magannu lakkarūļ. i menen lak-
karūļ.

sīs ko eļlä, katti eb makkä. a paha jo tullä. ühs paha
juttëb:

tuli paisav.

katti issu arinaļ i paha katiļ torckas silmä. katti hüppäs⁸
tällē selcä. tämä, se paha, hüppäz üli cūnnūse. koer pakaroš
cīn. paha hüppäz menemä evvë. sīs sika evvëz vetti teizeš paka-
roš cīn. siz epej tätä ko petkäv, tämä mörnäv: ai, cūlcīlū jo
katkaz. a kukko se mörnäv vennäiš: beři jevo. čorit!

11 A

Oli ühes talus vilets hobune: Siis peremees ütleb:

«Selle hobuse peab ära müüma.»

Aga perenaine ütleb:

«Meie ei müü. Paremtapame. Ja naha kui müüme, kolm rubla saame.

Aga siis, kui vahetame kõik kopikrahaks, siis on palju raha.»

Aga siis hobune kuulis seda. Hobune läks ära. Hobune läheb teed mööda.

Ja siis koer haugub. Noh, hobune ütleb:

«Mida sa, vaene koer, haugud?»

«Haugun, mind tahetakse ära puua.»

«Tule minuga!»

Läheb koer, läheb hobusega kaasa. Siis kass näub õues:

«Ma ei tahaks süüa, vaid lastaks tuppa.»

Hobune ütleb jälle:

«Lähme minuga!»

Ja siis läksid küla otsa. Seal siga karjub.

«Mida sa, siga, karjud?»

Siga tahetakse tappa. Siis siga tuli kaasa. Siis juhtus ka kukk nendega
kaasa (tulema). Siis läksid kõik kaasa. Ja siis läksid suurde metsa. Seal
tuld pole. Siis hobune ütleb:

«Puu otsa peab vaatama minema, kus tuli on.»

Siis kukk plaksutas, plaksutas tiibu. Ja puu latva lendas. Siis nägi: tuli
paistab. Ütleb:

«Seal on tuli majas.»

Siis läksid sinna maja juurde. Siis läksid. Seal olid vanakurjad. Vanakurjad keetsid sooja suppi. Hobune kui jalaga vastu akent löi, läksid nad kõik pakku. Noh, siis see hobune küsib:

«Kes hakkab (toitu) keetma?»

Kass ütleb: «Mina keedan.»

Siis keetsid ja söid. Siis hobune küsib:

«Kes hakkab kuskohal magama?»

Kass ütleb: «Mina hakkan ahjusuul magama.»

Aga koer ütleb: «Mina hakkan läve all magama. Ma ennegi olen läve all maganud.»

Hobune ütleb: «Mina olen juba enne tallis maganud. Ma lähen talli.»

Siga ütleb: «Ma olen juba enne laudaõues maganud. Ma lähe laudaõue.»

Aga kukk ütleb: «Ma olen maganud lakapuul. Ja lähen lakapuule.»

Siis: kui nad (nii) on, kass ei maga. Aga vanakurjad juba tulevad.

Oks vanakuri ütleb:

«Tuli paistab.»

Kass istub ahjusuul ja vanakuri torkas kassile silma. Kass hüppas talle selga. Ta, see vanakuri, hüppas üle läve. Koer tuharast kinni. Vanakuri hüppas laudaõue minema. Siis siga laudaõues võttis teisest tuharast kinni. Siis hobune, kui teda jalaga lööb, ta karjub: ai, küljeluu löi juba katki. Aga kukk karjub vene keeli: kurat, võ'ta teda!

(VE X 171/173 (5), Luuditsa, Paro Dmitrijeva, 70 a., 1966)

11 B

no | eletti vana mēz i | nain || eletti || neil_ueli vana epen ||
i nāmā || mēs tahto epezē mūvve || a staruxa eb antannu mūvve ||
juttel što | tapamme || sis sāmme nahgā mūvve || sām rohkāp
raxxā || nī sis || sitā vīsi | nā pajalētti || a epen kāl || epen lähs
kottont poiz menemā || lähs menemā kujallē || kujal koer hau-
kub || tāmā juttēb ||

mitä sie | koer parka | haukud? ||

kui en hauku! || ku minnū tahotā poiz leikata ||

tuę minnükā! ||

no lätti menemā || mennā | i katti nāukib || tōž ||

mitä | katti parka | nāukid? ||

mie en tahtoizi sūvve || vā lastais | sais sōjā || no minnua
evād las | sōjā ||

no poidom minnükā! ||

mentī || i epen tōž || i sika || i se epen i koera || i katti ||
i siz mentī čülā ecalle || siel_uon sika || sika juttēb: ||

minnua tohotā leikata ||

no | poidom minnükā ||

epen vāi . . || no || mennā keik parvez || si johtu kukko parvē ||
mentī sūrē meccā || sūrē meccā mentī || epen juttēb ||

kaccogā | kuza on lakkia || kevassi on || pitkā matka || mai-
hissā || makkāmā bē || kuhē neisa ||

sīs kukko plakutti // plakutti sīpijèkà // lenti pū ladvā // i
sīs nāki // siela on tuli // lakkiā // menti | siel lakkiā // siel
pahat sūvvā // varjā suppia // epen | kui potkez // pahat keik
riheš | poiz // pahad lähti (~ lätti) riheš poiz johsemā // i nāmā
menti rihhè // a sīz epen čüzüb //

čen neizep keittāmā? //

nō sīz // katti juttēb //

mie neizen | keittāmā //

katti keitti // sūti // i sīz neistl makkāmā // neistl // sīz epen.
čüzüb // kuhē neizette makkāmā? //

katti juttēb // mie ennè ėn magannu arineļ // i nūt neizen
arineļ //

koer juttēb // mie ėn ennè magannu künnūsennal¹ // i nūt
neizen | künnūsennalē //

a epen juttēb // mie ėn magannu ennè | talliz // i nūt mēn
talli //

a sika juttēb // mie ennè ėn magannu evvež // i nūt tagāz mēn
evvè //

a kukko meni lakkarūllē // noh // i eļlā sīz // jo raha
tueb // i juttēb // ūhs ili paistav² //

noh // a meni // a katiļ silmā torkkas sermē // katti | ko hūp-
pās selčā // katti selčā // tāmā // ūli künnūsē // ja koer pakarosse
čl // tāmā evvè // sika teizeš pakaroš chl // no // epen // ko petkās //
sīs tāmā juttēb // vai | vai // ūhs čülčlū katkez // a kukko mörnāp
sielt // lakkarūlt // beri. jevo. čort // beri jevo. | čort // nō nū! //

11 B

Noh, elasiid vana mees ja naine. Elasiid. Neil oli vana hobune. Ja nemad.
Mees tahtis hobuse müüa. Aga vanaeit ei lasknud müüa. Ütle, et tapame.
Siis saame naha müüa. Saame rohkem raha. Nii siis. Sedaviisi nad rääkisid.
Aga hobune kuulis. Hobune läks kodunt ära minema. Läks minema tänavale.
Tänaval koer haugub. Tema ütleb:

«Mida sa, koer vaeseke, haugud?»

«Kuidas ma ei haugu! Kui mind tahetakse ära tappa.»

«Tule minuga!»

Noh, läksid minema. Läksid. Ja kass näub. Ka.

«Mida, kass vaeseke, näud?»

«Ma ei tahaks süüa. Vaid lastaks (sisse). Saaks sooja. Noh, mind nad ei
lase sooja.»

«Noh, lähme minuga!»

Läksid. Ja hobune ka. Ja siga. Ja see hobune ja koer. Ja kass. Ja siis
läksid küla otsa. Seal on siga. Siga ütleb:

«Mind tahetakse tappa.»

«Noh, lähme minuga.»

Hobune ved(as) .. Noh. Lähuvad kõik koos. Siis sattus kukk hulka. Läksid suurde metsa. Suurde metsa läksid. Hobune ütleb:

«Vaadake, kus on tuli. Kõvasti on, pikk teekond asulateni. Magama pole kuhugi minna [= hakata].»

Siis kukk plaksutas, plaksutas tiibu. Lendas puu latva. Ja siis nägi: seal on tuli, valge. Läksid. Seal tulel, seal vanakurjad sõõvad sooja suppi. Hobune kui lõi jalaga, vanakurjad kõik toast minema. Vanakurjad. Vanakurjad läksid toast minema jooksmas. Ja nemad läksid tuppa. Aga siis hobune küsib:

«Kes hakkab (toitu) keetma?»

Noh siis, kass ütleb:

«Mina hakkam keetma.»

Kass keetis. Sõid. Ja siis läksid [= hakkasid] magama. Hakkasid. Siis hobune küsib: «Kuhu lähete magama?»

Kass ütleb: «Ma olen enne ahjusuul maganud ja nüüd hakkam ahjusuul (magama).»

Koer ütleb: «Mina olen enne läve all maganud ja nüüd hakkam läve all (magama).»

Aga hobune ütleb: «Ma olen enne tallis maganud ja nüüd lähen talli.»

Aga siga ütleb: «Mina olen enne laudaõues maganud ja nüüd taas lähen laudaõue.»

Aga kukk läheb lakapuule. Noh. Ja elavadki [= ongi] siis. Juba tuleb vanakuri. Ja ütleb: «Üks süsi paistab.»

Noh. Aga läks. Aga kassile torkas sõrme silma. Kass, kui hüppas selga, tema üle läve. Ja koer tuharast kinni. Tema õue. Siga teisest tuharast kinni.

Noh. Hobune, kui lõõb jalaga, siis ta ütleb: «Ai, ai, üks küljelu läks katki.» Aga kukk karjub sealt lakapuult: «Võta teda, kurat! Võta teda, kurat! Noh nii.

(VE X 55/57 (6a), Mati, VI'ga Ivanova, 75 a., 1966)

12

*eli mēz i nain. nāila_eli keļmeļ tūttoā i ūhs poika. mēz juttēv:
mie menen einmālle einā lūmā. a tūtto mēp sāttamā sūvvā,
vanep tūtto.*

a se tūtto juttēv:

kui mie tunneņ tulla sinne?

*mie veļan lūvvaš eļzad i pān vehat tētā mū, kuhhe menen.
tūtto lähsi menemā. a karu kūli. karu nē eļzad keiķ pani om-
mā¹ kottō. tuēv mēs kottō.*

miš ep tōtu sūvvā?

sīs teižeļ pāivā menep poika. poigaļ juttēv:

mie leišā murut keiķ tokutan² tētā mū.

*a karu tās kūntēli. ja tās ommā kottō pani. sīs tuli karu kottō,
ommās kottō, juttēp tūtōllē:*

sie lēt perennain. a senē poigā panēn sigassi.

sīs juttēp tūtōllē:

mē leikkā³ sigassa tūkkū lihā. i keitā suppia.

a tüttö meni, vanassa kannossa, kumpä on männü, leikkas sielt
tükü. Ja teçi suppia. tämä sūb i juttëb:

üvä on suppi.

ja sīs siel tās mēz lādjub jo keamatta päivä meccà sätta
sūvva. juttëb:

mie sūrepat palat panen tälle, štop nähtäis parepäs.

a karu jo vahti. tās pani ommà pessä. mit sūmized izäl veti,
karu ain sei. tās sei. jo viimein tüttö jo meni. isä kuccu, što sūvva
on tarviz. ja sīs sigassa pieb ain čihuttä suppia. tām ain kannossa
čihutti. sīs tüttö juttëb karulä:

mie tēn pīrgä. ja sie mene vē minü tādāl.

no tämä sīs sūrē kaššeli pīrgä pani. ja jutteli karulä:

elä vā tēl kaco pīrgä. mie vā tēl näen, ku lēt kaccomä.

a karu mēb, mēb. niku ranikka on. ain piep kaccōa, millen se
pīrga on! a sielt kaššeliš tüttö juttëb:

näen, näen!

ai! kui kaugeš näed!

sīz ep kacconnu, kui näči. sīz lähs ja uhzē ettē viskas, senē uhzē
ettē, kuza eli tütö isä. kaššeli viskaz. meni se karu kottō, juttëb:

ui, ko eli ranikka pīrgä!

juttëp tütö:

mie tēn, vėl ranikepi lēp tein.

tämä sīs teizeäl päiväl teçi sūrē pīrgä, tās pani tütö kaššeli
juttëb: -

tēl elä kaco! mie keik näen.

issūs karu kannō pälle ja juttëb: kaccon.

a se tütö sīn mörnäb ain: näen!

karu ku tahop kaccōa pīrgä kaššeliš, tütö ain mörnäp. karu
vei kaššeli ja tuli tās kottō. tütö jutteli:

mie vėl sätan poigä. ja sīz dūmān, kui lēp päivä, ku ize pāzen
kaššeli.

a teizil jutteli:

kui tövva jo nelläs kertä, sīz veitagā koirad i keik. sīs piep
sāvva karu lopettä.

juttëp karulä: menen riheppäl kangas kutomä. a sie veita kaššeli.
teizet tütöd jo elä siel kutomaz.

sīs karu jo kaššeliz väitti senē tütö čüllä. kui tahop kaccōa
kaššeli, tütö. juttëb:

mie näen!

*sīs ko tuli kottō karu, lähs riheppälle, što tüttö on siel. tahto
čüssüä, mihhè lasti siel koirad. sīs sai toalkkua, joī tämä sätti
keik poiz. i meni ize⁴ poiz. čettä. i nī jäi.*

12

Olid mees ja naine. Neil oli kolm tütarit ja üks poeg. Mees ütleb:

«Ma lähen heinamaale heina niitma. Aga tütar tuleb süüa tooma [= läheb süüa saatma], vanem tütar.»

Aga see tütar ütleb:

«Kuidas ma oskan sinna tulla?»

«Ma võtan luuast oksad ja panen tähised teed mööda, kuhu lähen.»

Tütar läks minema. Aga karu kuulis. Karu pani kõik need oksad oma koju (minema). Tuleb mees koju.

«Miks ei toodud süüa?»

Siis teisel päeval läheb poeg. Pojale ütleb:

«Ma puistan [= kukutan] kõik leivaraasud teele [= teed mööda].»

Aga karu taas kuulis. Ja taas pani (leivaraasud) oma koju (s. t. pani teele kodu suunas). Siis tuli karu koju, oma koju, ütleb tüdrukule:

«Sina saad perenaiseks. Aga selle poisi panen seaks.»

Siis ütleb tüdrukule:

«Mine lõika seast tükk liha. Ja keeda suppi.»

Aga tüdruk läks, vanast kannust, mis on mädanenud, lõikas sealt tüki. Ja tegi supi. Tema [= karu] sööb ja ütleb:

«Hea supp on.»

Ja siis seal mees jälle kavatseb juba kolmandat päeva metsa süüa saata. Ütleb:

«Ma panen teele suuremad (leiva)palad, et nähtaks paremini.»

Aga karu valvas juba. Jälle pani (leivapalad) oma pessa. Mis söögid isale viidi, (need) karu aina söi. Juba viimane tütar juba läks. Isa kutsus, et süüa on tarvis. Ja siis (karule) peab seast aina suppi keetma. Ta (tüdruk) aina kannust keetis. Siis tüdruk ütleb karule:

«Ma teen piruka. Ja sina mine, vii minu isale.»

Noh, ta pani siis suurde märssi piruka. Ja ütles karule:

«Ära vaid teel pirukat vaata. Ma ju teel näen, kui hakkad vaatama.»

Aga karu läheb, läheb. Nagu raske on. Ikka peab vaatama, missugune see pirukas on. Aga sealt märssist tüdruk ütleb:

«Näen, näen!»

«Ai! Kui kaugelt näed!»

Siis ei vaadanud, kui nägi (tüdruk). Siis läks ja ukse ette viskas, selle ukse ette, kus elas tüdruku isa. Märssi viskas. Läks see karu koju, ütleb:

«Oj, kui raske pirukas oli!»

Ütleb tüdruk:

«Ma teen, veel raskem on teine (pirukas).»

Ta tegi siis teisel päeval suure piruka. Jälle pani tüdruku märssi. Ütleb:

«Teel ära vaata! Ma näen kõike.»

Istus karu kannule ja ütleb: «Vaatan.»

Aga see tüdruk siin hüüab aina: «Näen!»

Karu tahab pirukat märssist katsuda, tüdruk aina hüüab. Karu viis märssi ja tuli taas koju. Tüdruk ütles:

«Ma saadan veel poisi. Ja siis mõtlen, kuidas tuleb päev, kui ise pääsen märssi.»

Aga teistele ütles:

«Kui tuuakse juba neljas kord, siis võtke koerad ja kõik. Siis peab saama karule lõpp teha.»

Ütleb karule: «Lähen lakka kangast kuduma. Aga sa võta märssi. Teised tüdrukud on juba seal kudumas.»

Siis karu vedas ju märsi selle tüdruku külla. Kui tahab märssi vaadata, tüdruk ütleb:

«Ma näen!»

Siis, kui karu tuli koju, läks lakkka, et tüdruk on seal. Tahtis küsida, miks lasti seal koerad (kallale). Siis sai aru, et ta saatis kõik ära. Ja läks ise ära. (Pole) kedagi. Ja nii jäigi.

(VE XI 172/175 (11), Luuditsa, Paro Dmitrijeva, 71 a., 1967)

13

mussà musikkia pajatan. eliväd nain da mēz. i mehelt nain kōli. tüttö jäi. ja sīs vetti teizē naizē. teine beλλu üvi naisi. teizeļ naizeļ tōš tüttö süntü. sīs ko jo kazivoat, sīs ajetti karjā se mehē tüttö. mūta eb annettu kās ku savi-kakku. ja sīs tamā tuep karjās kotto. tās savi-kakū tōp kottō. naine tahop tātā, mitā tamā, mehē tüttö sīb. ja sīz nain lähetāb omā tütō. lā kacob, mitā tamā ain sīb, kui savi-kakū tagās tōv. karjas se mehē tüttö neis pātā eccimā naizē tütōlt. aina pātā ecib i juttēb: nuku ühs silmäl nuku nuku teine silmäl! naizē tüttö nukkuči. a se mussa musikki epetti tātā jutella. mussa musikki tātā i sūtti. tamā tās tuep kottō. ja emā čüzub omaat tütōlt:

näitko sie mittä?

en nähnü, mie makazin.

no teizeļ päiväl juttēb nain:

mie annan sillē kelmet silmā. sīz ep sā nukuttā.

nain eli nelta. meni tās karjā mehē tüttö ja naizē tüttö. mehē tüttö, tamā tās pāt eccimā neisi. tās jutteli: nuku nuku üps silmäl nuku nuku tein silmäl! a kelmaz näči, kui mussa musikki anti tütōlle sūvō. sīs tull naizē tüttö kottō ja jutteli emäl, što näin, mussa musikki anti sūvō. ja sīs se nain juttēb mehellä:

piep tappā se mussa musikki poiz. se mussa musikki se ebē-üvā lehmā.

juttua ku pietti, što piep tappā pois se mussa musikki, tüttö küli sitä. tamā neisi itkemā. meni lehmā tüvō. ja neisi juttēmā:

sinū tapetā poiz. kui neizemma elāmā?

a mussa musikki juttēb:

ku minnua neisā tappamā, tuē minū tüvō. pane valkā pollē. lā veri pačkāp pollē. a sīs keik minū lūt kopita pollē sūämmē. ja sīs vē õni takkā. vala māl. ja sīs sin paikkā neizet sāmā sūvō. sinne kazvoop pū. i neizet pūssa sāmā sūvō.

tapetti mussa musikki. tämä veri pačkas tütõ поллè. i tütõ vei keik lüd õnè takkà mäl. sinne kazvi pü. i se pü keimes päiväs kazvi säressi. ja sihkè puhhè čennì ep pžznü kui se üps tütõ vä. ja siz meni tãto kunikäl. sis kunikà poik naimà tahto neisa. ja sis tuli kaccomà sitä tütõä, što tütõ ain pžz on. i siel pžz on keikkeg, mitä täl on tarviz.

kunikà poik čai kaccomaza. ja lupas tulla vettamà tätä tütõä. kunikà poik tuličì vettamà. a se nain pani mehè tütõ lauttä. a oma tütõ anti mehël. ja siz nämä lähetti menemà naizè tütõkà. a mehè tütõ lasti perrà poiz lautas. ja mehè tütõ meni issüs puhhè. i pü lähs menemà peräz. ja sis tapas pü čì kunikà poigà ja naizè tütõ. kunikà poik näči, što tälle anti omä tütõ. ja sis kalvetti süvä auta. ja se naizè tütõ pantì autä tē pällä. a nē lähetti menemà pükà ja mehè tütõkà.

ja sis ko elätti vōsi vai kui, nel süntü lahsi, mehè tütõl i kunikà poigal. a siz nain sai tãtã, što siel lahsi süntü. ja dūmaš, što on omä tütõ lahs. läks kaccomà. tētä mū mēv. i tē päl on kukka. tämä tahob vettä kukä. tämä kukkà tempab. ja se juttēv: mām! elä nappā!

emä tās kukkà tempab, a izze juttēv:

lā vēn kukä куллелè, lillo¹ leivuteллилè².

kukka tās juttēv:

mām! elä nappā!

tämä keimet kertä ain tempaz. i siz lakkaz. siz ko meni sinne ja kacco, ku ebē. oma tütõ, sis sülci. i se tütõ, mehè tütõ meni varēsssi. keimet päivä ülläl ain lenteli. ja sis tuli tagāz inemizeš. sis se lippu³ i loppu⁴.

13

Mustast mustikust räägin. Elasiid naine ja mees. Ja mehel naine suri. Tütär jäi (järele). Ja siis võttis teise naise. Teine polnud häid naisi. Teisele naisele sündis ka tütar. Siis, kui nad juba kasvasid, siis aeti karja see mehe tütar. Muud ei antud kaasa kui savikakk. Ja siis ta tuleb karjast koju. Jälle savikaku toob koju. Naine tahab teada, mida ta, mehe tütar, sööb. Ja siis naine saadab oma tütre. Las vaatab, mida ta aina sööb, kui savikaku toob tagasi. Karjas hakkas see mehe tütar naise tütrele pead otsima. Aina pead otsib ja ütleb: uinu, üks silm! Uinu, uinu, teine silm! Naise tütar uinusk. Aga see must mustik õpetas teda ütleva. Must mustik teda toitiski. Ta tuleb taas koju. Ja ema küsib oma tütrele:

«Kas sa nägid midagi?»

«Ma ei näinud. Ma magasin.»

Noh, teisel päeval ütleb naine:

«Ma annan sulle kolm silma. Siis ei saa uinutada.»

Naine oli nõid. Läksid taas karja mehe tütar ja naise tütar. Mehe tütar, ta hakkas jälle pead otsima. Taas ütles: uinu, uinu, üks silm! Uinu, uinu, teine silm! Aga kolmas nägi, kuidas must mustik andis tüdrukule süüa. Siis tuli naise tütar koju ja ütles emale, et nägin, must mustik andis süüa. Ja siis see naine ütleb mehele:

«Selle musta mustiku peab ära tapma. See must mustik, see pole hea lehm.»

Kui aeti [=peeti] juttu, et peab selle musta mustiku ära tapma, tüdruk kuulis seda, Ta hakkas nutma. Läks lehma juurde. Ja hakkas ütlema:

«Sind tapetakse ära. Kuidas me elama hakkame?»

Aga must mustik ütleb:

«Kui mind hakatakse tapma, tule minu juurde. Pane valge põll (ette). Las veri määrib põlle. Aga siis kõik mu luud korja kokku põlle sisse. Ja siis vii hoonete taha. Vala maha. Ja siis seal kohas hakkad süüa saama. Sinna kasvab puu. Ja hakkad puust süüa saama.»

Tapeti must mustik. Tema veri määris tüdruku põlle. Ja tüdruk viis kõik luud hoone taha maha. Sinna kasvas puu. Ja see puu kolme päevaga kasvas suureks. Ja sinna puu otsa keegi ei pääsenud peale selle ühe tüdruku [= kui vaid see üks tüdruk]. Ja siis läks teade kuningale. Siis kuningapoeg tahtis hakata naist võtma. Ja siis tuli vaatama seda tüdrukut, et tüdruk on aina puu otsas. Ja seal puu otsas on kõike (olemas), mida tal on vaja.

Kuningapoeg käis vaatamas. Ja lubas kosja [= võtma] tulla sellele tüdrukule. Kuningapoeg tuligi kosja. Aga see naine pani mehe tütre lauta. Aga oma tütre andis mehele. Ja siis läksid nad minema naise tütrega. Aga mehe tütar lasti pärast laudast välja [= ära]. Ja mehe tütar läks, istus puu otsa. Ja puu hakkas [= läks] minema järele. Ja siis sai puu kuningapoja ja naise tütre kinni. Kuningapoeg nägi, et talle (ema) andis oma tütre. Ja siis kaevati sügav auk [= haud]. Ja see naise tütar pandi auku tee peal. Aga nad läksid minema puu ja mehe tütrega.

Ja kui siis elati aasta või kui (palju), neil sündis laps, mehe tütre ja kuningapojal. Aga siis sai naine teada, et seal sündis laps. Ja mõtles, et on oma tütre laps. Läks vaatama. Teed mööda läheb. Ja tee peal on lill. Ta tahab võtta lille. Ta tõmbab lille. Ja see ütleb:

«Ema! Ära napsa!»

Ema taas tõmbab lille, aga ise ütleb:

«Las viin lille kullale, ninni (enese) küpsetatud leivale.»

Lill ütleb jälle:

«Ema! Ära napsa!»

Ta kolm korda üha tõmbas. Ja siis lakkas. Siis, kui läks sinna ja vaatäs, et [= kui] pole oma tütar, siis sülitas. Ja see tütar, mehe tütar sai [= läks] vareseks. Kolm päeva üleval aina lendles. Ja siis sai [= tuli] tagasi inimeseks.

Siis see lippes ja lõppes.

(VE XII 66/70 (16), Luuditsa, Paro Dmitrijeva, 72 a., 1968)

14

eli vana kunikaz. ja täl_eli keļmet tūtťõä. i nain tält kōli. sīs tāmā nejsi nī keļvassi tuskāmā, što kussaid ep sānu tīllā. ja sīs keļkkēg, keļk, mikā tāmā ūmper seiso, no sīs nāmā jutēti:

mitā sie nī keļvassi tuskād? vet sīll_on keļmet tūtťõä. nāmā suvatā sinnua.

sīs tāmā vanēpaat čüzūv:

kui sie minnua suvūd?

se juttëb: sitä vîsi mie suvvàn sinnua, niku sūkkuria.

a sîs çüzüp teizeate:

kui sie minnuu suvvàd?

a tein sîz juttëb: mie suvvàn sinnua niku mettä.

a sîs keikkeq nõrepaal, keļmettomaal çüzüb:

kui sie minnuu suvvàd?

a mie suvvàn sinnua niku sitä, mitä keikkijē rōkijē sekkā
pannā.

teizeed neisti nagramà: nāe, kui tāmā!

ja isā tāmā aje poiz. mittäid eb antannu. ja tāmā, kui lähs
menemā, ain çüzüb, joť antagā tūtā, mitä, minēkà sais sūttissā.
ja sîs tāmā ain meni kaugaz. ain çüsü tūtā. ain teçi, mitä annettī
tūtā. tāmā nī kaugā meni ku teizeē kunikā rikki¹. i kunikā veräjil
seizov, verājā tüven seizov. sîs tält çüzütā: mitä sie seizod vā?

mie tahon tūhhē pāsā.

no sîs tāmā vetetti. nī kuhē pieb mitä tehā, sîs tāmā sinne
mēb. sîz nāil neisl pōvari lāsīmā. no sîs tälle panī, niku çihuttam-
mā kunikā naizeļ. no rōkà vēti. nī kevas nāuttiš_što kunikaš_
çüsü:

čen teçi? çen çihutti?

tāmā çihutti. sîs kunikā nain vetti tāmā niku ūmperi nāit
eļemā. nī sîs ku tāmā, kunikā nain, mitä pilutab, a tāmā pilutab
vël parepassi. tēb niku elokkā. sîs kunikāl seta neisi. ja kunikaz
emā poigā vei settā. lā eppēb. vei. i tāmā rānitti kevassī. ja sîs
se kunikā nain, emā, ain ize teçi perevāskā. ja sîs kert eb beļlu
emmā paikaz. sîz eļi tūttō tečemāz. ko tūttō teçi, tāmā juttëb:

millei ūhtā eb vaivata.

emmā enāpi eb lazze tečemā. a la tuep se tūttō. i sîs tāmā
prāvius se poika. ja sîz juttëb:

mīl jo nēb aika naimā neisa.

isā juttëb:

vetā mizessā māsā tahot kunikā tūtrē.

a tāmā juttëb:

mie en taho kussa. mie vetan emā služanķā.

no a sîz isā emā jutellā:

kase on prostoi. kase ebē. mittā. kase on kōūhā.

a tāmā juttëb:

ku kōūhāl pād ūvāt sevad pāl, lēb niku kunikānnain.

no sîz annettī vetā tāl. i tehti puļmad. a sîs tāmā juttëb, se

tüttö, jōt kuccugà sità vannà kunikassa puumà, tämä issà. kucutti.
sīs ku isà kucutti, sīs tämä juttèb:

muiļē keikiļē rōka tehkā. a tälle vanaļ kunikaļ mie izze tēn.

*tämä teči. keikiļ on üvād rōgav. a täl starikaļ, vanaļ kunikaļ
beļē üvād rōgav. seneperās eb estu, što tämä teči keik makki-
ākà², mēkā i sūkkurikà. i kalad eļl žāritettu mēkā. suppi eļl sūk-
kurikà. sīs kunikas kuccu keik keittājā³. čūsū:*

čēn senē keitti³ ?

a sīs tuli tämä tüttö. ja sīs juttèb:

*mie kalā žāritin mēkā. a supi tein sūkkurikà. tämä neit suv-
vāb.*

*sīs vaš isà sai toakkuu, što se on tämä tüttö. sīs i senē poigā
Izāl emāl tuli üvā mēli, jōt se on kunikà tüttö. kaska on keik.*

14

Elas vana kuningas. Ja tal oli kolm tütart. Ja naine tal suri. Siis ta hakkas nii kõvasti muretsema, et kuskil ei saanud asu. Ja siis kõike, kõik, kes teda teenisid [= tema ümber seisid], noh, siis nad ütlesid:

«Mida sa nii kõvasti muretsed? Sul on ju kolm tütart. Nad armastavad sind.»

Siis ta vanemalt tütrelt küsib:

«Kuidas sa mind armastad?»

See ütleb: «Sedaviisi ma sind armastan nagu suhkrut.»

Aga siis küsib teiselt:

«Kuidas sina mind armastad?»

Aga teine siis ütleb: «Ma armastan sind nagu mett.»

Ja siis kõige nooremalt, kolmandalt küsib:

«Kuidas sina mind armastad?»

«Aga mina armastan sind nagu seda, mida kõikide roogade hulka panakse.»

Teised hakkasid naerma: «Näe, kuidas tema!»

Ja isa ajas ta minema [= ära]. Midagi ei andnud. Ja tema, kui läks minema, aina küsib, et andke tööd, midagi, millega saaksin ennast toita. Ja siis ta läks üha kaugemale. Aina küsis tööd. Aina tegi, mida anti tööd. Ta läks nii kaua, kuni tuli teise kuninga riiki. Ja kuninga väraval seisab, värava juures. Siis talt küsitakse: «Mis sa vaid seisad?»

«Ma tahan tööle saada [=pääseda].»

Noh, siis ta võeti. Nii, kus [= kuhu] midagi peab tegema, siis ta sinna läheb. Siis neil jäi kokk haigeks. Noh, siis ta [= talle] pandi nagu keetma kuningaemandale. Noh, roog viidi. Nii väga meeldis, et kuningas küsis:

«Kes tegi? Kes keetis?»

Tema keetis. Siis kuningaemand võttis ta nagu eneste ümmardajaks [= ümber neid olema]. Nii siis, kui tema, kuningaemand, midagi tikib, siis [= aga] tema tikib veel paremini. Teeb nagu elavad. Siis kuningal hakkas sõda. Ja kuningas viis oma poja sõtta. Las õpib. Viis. Ja teda haavati raskesti [=kõvasti]. Ja siis see kuningaemand, ema, ikka tegi ise sidemed. Ja siis kord ei olnud ema kohal. Siis oli tüdruk tegemas. Kui tüdruk tegi, ta [= kuningapoeg] ütleb:

«Mul ei ole sugugi valus.»

Ema enam tegema ei lase. Aga las tuleb see tüdruk. Ja siis ta paranes, see poeg. Ja siis ütleb:

«Mul hakkab juba aeg tulema naist võtta.»

Isa ütleb:

«Võta mis maast tahad kuningatütar.»

Aga tema ütleb:

«Ma ei taha kustkilt. Ma võtan oma teenijatüdruku.»

Noh, aga siis isa (ja) ema ütlevad:

«See on lihtinimene. See pole midagi. See on vaene.»

Aga tema ütleb:

«Kui vaesele paned head rõivad selga [= peale], on nagu kuningaemand.»

Noh, siis lasti [= anti] tal võtta. Ja tehti pulmad. Aga siis ta ütleb, et kutsuge see vana kuningas pulma, tema isa. Kutsuti siis kui isa kutsuti, siis ta ütleb:

«Muudele kõikidele tehke toit. Aga talle, vanale kuningale, ma ise teen.»

Ta tegi. Kõikidel on head road, aga tal, vanamehel, vanal kuningal, pole head road. Sellepärast ei olnud, et ta tegi kõik magusaga, meega ja suhkruga. Ja kalad olid praetud meega. Supp oli suhkruga. Siis kuningas kutsus kõik keetjad. Küsis:

«Kes selle keetis?»

Aga siis tuli tema tütar. Ja siis ütleb:

«Ma praadisin kala meega. Aga supi tegin suhkruga. Ta neid armastab.»

Siis vast isa sai aru, et see on tema tütar. Siis selle poja isal (ja) emalgi sai meel heaks, et see on kuningatütar. Muinasjutt on lõppenud [= kõik].

(VE XII 148/51 (1), Luuditsa, Paro Dmitrijeva, 72 a., 1968)

Liivtšülä

Liivtšülä muinasjutud on jutustanud Ivo (Joann) Leontjev, 69 aastat vana, kes on põline oma küla elanik. Ta on hea jutustaja, kes räägib meelsasti. Muinasjuttudest ütleb ta, et need on ta nooremas eas Liivtšülä ja Luuditsa vadjalastelt kuulnud.

15

meil_eli kaska. sezar da velle menti tētā mūtā. levvetti papu. nāmā tuuti kottō. isutētti papu sillannallā. izze sillampällä. tancitti. jutēti:

kazvo, papu, läpi sillā! kazvo, papu, lakkēssā!

papu kazvi. sīz menti rihē pälle. tās tancitti:

kazvo, papu, läpi lagē kattōssā!

papu kazvi. sis menti katolē. tancitti tās:

kazvo, papu, läpi katō taivässā!

papu kazvi. sīz jattēp sezar vellelē:

mēmmā taivässē pappua mūtā!

menti taivā. kacotā: sis! paha tēb rehtelkakkua. nāmā menti salamittā lavvanallā. a lavall_eli aukko. paha tēp kakkua. viskāb lavvalē. a nāmā aukōs. vētētā i sīvvā. no pahallla loppu razva. tāmā meni, tēi kicī rihhē. pissi männā persē.

anna, kilo², razvò !

a poika i tüttö neisti nagramà lavvannalla. a paha jutteli:
tū sūttä minū kakkuja ! seneperäs mill onči nī vähä kakkua.
no senē tütō pani tečemä kakkui. a poigä pani lauttä sigassi.
paha juttēp tütölē.

kakut ku tēd, sīs sika tapa. i tē suppia.

a izze neisi makkamä. tämä eli sūri. pā pani kollō. pakarat
pani lautolē. a jalgat pani ahjō pälle. no vot! tüttö kakut teči.
sīs meni sikkä tappamä. neisti itkemä.

bratko, sinnua cāhzetti tappā. i keittä suppi !

bratko juttēv: sie lahopuita pā čugunikkä ! i pā ahjō ! a izze
panemma menemä pois pappua mütä.

paha neis ülēz. kakkuja eli pallo tehtü. meni kaccotmä. sika
on tapettu. sikkä beļe. i tüttöä beļe. tämä ahjoš vetti čugunikā.
neisi sūmā. juttēv:

niku vanā lehmä liha! beļe nōrē sigā liha.

a čugunikkä eli lahopuita pantu. sīs tämä neisi eccimä tüttüä.
a siz löüsi pavū. i siz neis tōže naskēmä pappua mütä alaz. papu
katkezi. paha lankeš čivē pälle. i kōli. keik.

15

Meil oli muinasjutt. Ode ja vend läksid teed mööda. Leidsid oa. Nad tulid
koju. Istutasid oa pōranda alla. Ise pōrandal tantsisid. Ütlesid:

«Kasva, uba, läbi pōrandal! Kasva, uba, laeni!»

Uba kasvas. Siis läksid lakka [= toa peale]. Jälle tantsisid:

«Kasva, uba, läbi lae katuseni!»

Uba kasvas. Siis läksid katusele. Jälle tantsisid:

«Kasva, uba, läbi katuse taevasse!»

Uba kasvas. Siis ütleb ode vennale:

«Lähme taevasse uba mööda!»

Läksid taevasse. Vaatavad: seal vanakuri teeb pannkooki. Nad läksid salaja
laua alla. Aga laual oli auk. Vanakuri teeb kooki. Viskab lauale. Aga nemad
august võtavad ja söövad. Noh, vanakurjal lõppes rasv. Ta läks, tõi kitse tuppä.
Pistis (pudru)männa persesse.

«Anna, kile, rasva!»

Aga poiss ja tüdruk hakkasid naerma laua all. Aga vanakuri ütles:

«Teie sööte minu kooke! Sellepärast mul ongi nii vähe kooki.»

Noh, selle tüdruku pani kooke tegema. Aga poisi pani lautä seaks. Vana-
kuri ütleb tüdrukule:

«Kui teed koogid, siis tapa siga. Ja tee suppi.»

Aga ise läks [= hakkas] magama. Ta oli suur. Pea pani pühastenuka.
Tuharad pani laudile. Aga jalad pani ahju peale. Noh vaat! Tüdruk tegi
koogid. Siis läks siga tapma. Hakkasid nutma.

«Vennake, sind kästi tappa. Ja keeta suppi!»

Vennake ütleb: «Sa pane mädanenud puid malmpotti! Ja pane ahju! Ja
ise paneme minema ära (siit) uba mööda.»

Vanakuri tõusis üles. Kooke oli palju tehtud. Läks vaatama. Siga on tapetud. Siga pole. Ja tüdrukut pole. Ta võttis ahjust malm poti. Hakkas sõõma. Ütleb:

«Nagu vana lehma liha! Pole noore sea liha.»

Aga malm poti oli mädanenud puid pandud. Siis ta hakkas tüdrukut otsima. Aga siis leidis oa. Ja siis hakkas ka uba mõõda alla laskuma. Ubä katkes. Vanakuri langes kivile. Ja suri. Kõik.

(VE XII 127/129 (8), Liivtšülä, Ivo Leontjev, 69 a., 1968)

16

*pickarain kaska. eli starrikka da staruxa. eli neil katti da kukko.
menti starikka staruxakà tühhè. starikka juttèp katilallè:*

sie vahi kirstua! a kukko, sie vahi javoçivujä!

*no tuli herra varkaijè. meni kirstua vettamà. katti repi silmäv.
kirstua ep sãnu. meni javoçivujä vettamà. kukko makazi. javoçivè
vei. tullà ohtogon starikka staruxakà kottò. çüzüp katilt. kuza
kirstu ?*

katti tēv: karna-u tälä. karna-u tälä.

kukol t çüzüb: kuza javoçivi ?

kukurūku ! herra vei.

mē tō poiz !

kukko lentäv herralè akkunà pälle. sīs tēv:

kukurūku ! herra, anna javoçivi poiz !

herra juttèp tū-väellè: vizgatkà tamä kaivò !

*vizgatti tamä kaivò. kukko juttèv: veta, perz, vettä ! veta perz,
vettä!*

vetti vettä persè täün. i täv lentè herralè akkunallè.

kukurūku ! herra, anna javoçivi poiz !

herra juttèv: vizgatkà ahjò ! lä pejev!

*vizgatti kukko ahjò. kukko juttèv: laž, perz, vettä ! laž, perz,
vettä !*

sammutti¹ tulè. a izze lentäs täv akkunà pälle.

kukurūku herra! anna javoçivi poiz !

herra juttèv: vettägà tamä, žarittagà ! mie sün tamä poiz.

*vettätti, žarittätti. da herra sei kukò. herral tultu vakurat
vëräv. neisti lavvå takkà. herra valab vërälè vünä. a kukko
vaccaz лавлов:*

kukurūku ! anna javoçivi poiz !

herralè tällè tuli äppiä vëräita. meni teizè rihhè. juttèv:

sahatkà milta pers poiz !

*pers sahatti. nī herra kōli. kast milalè māmā pokkoinikka
pajatti.*

Väike muinasjutt. Olid taat ja eit. Olid neil kass ja kukk. Läksid taat eidega tööle. Taat ütleb kassile:

«Sina valva kirstul! Aga kukk, sina valva käsikivil!»

Noh, tuli härra vargile. Läks kirstu võtma. Kass rebis silmad (katki). Kirstu ei saanud. Läks käsikivi võtma. Kukk magas. Käsikivi viis. Tulevad õhtul taat eidega koju. Küsib kassilt: «Kus kirst?»

Kass teeb: «Kurnäu siin. Kurnäu siin.»

Kukelt küsib: «Kus käsikivi?»

«Kukeleegul Härra viis.»

«Mine, too ära!»

Kukk lendas härrale aknale. Siis teeb:

«Kukeleegul Härra, anna käsikivi ära!»

Härra ütleb töörahvale: «Visake ta kaevul!»

Visati ta kaevu. Kukk ütleb: «Võta, perse, vett! Võta, perse, vett!»

Võttis vett peresäie. Ja taas lendas härrale aknale.

«Kukeleegul Härra, anna käsikivi ära!»

Härra ütleb: «Visake ahjul! Las põleb!»

Visati kukk ahju. Kukk ütleb: «Lase, perse, vett! Lase, perse, vett!»

Kustutas tule. Aga ise lendas jälle aknale.

«Kukeleegu, härra! Anna käsikivi ära!»

Härra ütleb: «Võtke ta, praadige! Ma söön ta ära.»

Võeti, praeti. Ja härra söi kuke. Härrale tulid just võõrad. Istuti [= tõusti] laua taha. Härra valab võõraie viina. Aga kukk kõhus laulab:

«Kukeleegu! Anna käsikivi ära!»

Härral, tal hakkas häbi võõraste ees. Läks teise tuppa. Ütleb: «Saagige perse mult ära!»

Perse saeti. Ja [= nii] härra suri. Seda mulle ema-kadunuke rääkis.

(VE XII 133/135 (14), Liivtsülä, Ivo Leontjev, 69 a., 1968)

siz eletti kahē vellesē. ūps velle eli rikaz. teine eli kõühā. no rikaz velle teči bālū, gulānjā. kuccu vēraitā. kuccu i vellā ūpsinā. no velle meni vērezi. siel vēraid eli pallo. keik rikas pani lavvā takkā. a vellā ep pannu. siel anti vlnā i sāvōvā. a velle issu ārez. no velle kacop što mittā eb anneta. i lähsi menemā kottō. vetll lähtēs kruškā vettā. jei niku vlnā. tuēp tētā mū kottō. i neizēb laulamā niku umaraz. tēb niku on umaraz. vāci tīb niku vērzissa tuēv. a minū takan, kūlēb, čennit tōž laulav. a mie čüzün: čen sis ep?

tāmā juttēb: mie en nuždā.¹

tāmā vetll sitā nuždā. nizgassa čini. i neysi čivē. i pani čiven-nallā. izze tuli kottō. i neis elāmā. nī neis ūvāssi elāmā. i rikassu. rikkāp vellā tuli. ūpskert aje naizē čūsūmā vellālt četverikkā. a velle čüzūb:

mitā tū neizetta mittāmā?

mie, juttēb, en tā.

tämä vetti, četverikà pehjà vetti mäsikà. mitä-lē jāv. a tämä mittazi raxxā četverikākà. vei četverikà vällä. pehjà eli tarttunnu raha. pehjà. no rikkälle, sellè tuli jo paha mēli, što velle rikkäp minnuu. eläb rikkäpassi minnuu. tuli čüsümä:

kui sie pāzid nī rikkāssi ?

a mälehtäv ? ku mie elin sil vęraziz, mie jein vettä. i lähzin kottō. tēt mū neizin laulamä. milälē takan čellē lauli. mie čüzün: čen sie ed ? tämä juttęp što mie en nuždä. mie tämä panin čivennallä. i siltessä neizin elämä üvässi. rikkāssi.

velle čüzüb:

kummä čivennallä sie panid nuždä ?

sie! čülä takan on sūri čivi. senennallä.

velle lähsi kottō. juttęp: menen, lazzęn takäs tällē nuždä.

nī eli paha mēli. tämä meni. neysi čivē. nužda, hüppäzi tämässä čini.

mie nūi menen sinükä, tämä juttęp.

rikaz velle juttęp: sie mene minū vellelē.

a mie en tehi mennä. tämä beęle üvä mēz. tämä minū pani čivennallä. tämä beęle üvä mēz. a sie lazzid vällä. sie eled üvä.

i siz nī tämäkà i neysi elämä. i sis se meni nī kōühässi mehessi, se rikaz. vël kōuhepi vellä eli.

senē kāsčkä külin vennä sętamehelt.

17

Siis elasid vennad kahekesi. Uks vend oli rikas. Teine oli vaene. Noh, rikas vend tegi balli, peo. Kutsus vōõraid. Kutsus vennagi üksindä. Noh, vend läks vōõraks. Seal vōõraid oli palju. Rikas pani kōik laua taha. Aga venda ei pannud. Seal andis viina ja süüa. Aga vend istus kõrval. Noh, vend vaatab, et midagi ei anta. Ja läks minema koju. Vōttis allikast kruusiga vett. Jōi nagu viina. Ja tuleb teed mõōda koju. Ja hakkab laukma, nagu purjus. Teeb, nagu on purjus. Rahvas teab, (et) nagu külast tuleb. Aga minu taga, kuuleb, keegi ka laulab. Aga mina küsin: «Kes sa oled?»

Tema ütleb: «Ma olen puudus.»

Ta võttis sellel puudusel kuklast kinni. Ja tõstis kivi (üles). Ja pani kivi alla. Ise tuli koju. Ja hakkas elama. Nii hakkas hästi elama. Ja rikastus. Sai vennast rikkamaks. Ükskord ajas naise vennalt veerikut küsima. Aga vend küsib:

«Mida te hakkate mõōtma?»

«Mina,» ütleb, «ei tea.»

Ta võttis, veeriku põhja võidis määrdega. Midagi jääb (kinni). Aga tema mõōlis raha veerikuga. Viis veeriku ära. Põhja oli kinni jäänud raha. Põhja. Noh, rikkal, sel hakkas ju paha meel, et vend (on) rikkam minust. Elab rikkamini kui mina. Tuli küsima:

«Kuidas sa said [= pääsesid] rikkaks?»

«Aga mäletad? Kui ma olin sul vōõraks, ma jōin vett. Ja hakkasin koju minema. Teed mõōda (minnes) hakkasin laukma. Mulle taga keegi laulis.

Ma küsisin: «Kes sa oled?» Tema ütleb, et ma olen puudus. Ma panin ta kivi alla. Ja siis saadik hakkasin elama hästi. Rikkalt.»

«Missuguse kivi alla sa panid puuduse?»

«Seal küia taga on suur kivi. Selle alla.»

Vend läks koju. Ütleb: «Lähen, lasen talle puuduse tagasi.»

Nii oli meel paha. Ta läks. Tõstis kivi. Puudus hüppas temast kinni.

«Ma lähen nüüd sinuga,» ta ütleb.

Rikas vend ütleb: «Sa mine minu vennale.»

«Aga ma ei tohi minna. Ta pole hea mees. Ta pani mu kivi alla. Ta pole hea mees. Aga sina lasksid välja. Sina oled hea.»

Ja siis nii temaga hakkaski elama. Ja siis see jäi nii vaeseks meheks, see rikas. Veel vaesem vennast oli.

Selle muinasjutu kuulsin vene sõjamehelt.

(VE XII 139/141 (21), Liivtšülä, Ivo Leontjev, 69 a, - 1968)

KEELELISI MÄRKUSI

(Märkuste esimene, siin poolpaksult trükitud number, osutab muinasjuttu, mille tekstis leidub numbriga varustatud, lähemat selgitust vajav sõna.)

1. 1. Jutustaja polnud selles kindel, mis lind on *vesilintu*.

4. 1. Ootuspärane vadja abessiiv on *lehotta*.

5. 1. Keelejuhil võib infinitiivis esineda rööbiti *vättamä* ja *vättämmä* 'vaatama'. Tavaliselt on Mati küla murrakus rõhutu silbi järel infinitiivi lõpuks *-mä*, *-mää*. Kaasrõhulise silbi järel on infinitiivi lõpuks *-mmä*, *-mmää*: *vargassämmä* 'varastama'. Kaasrõhulise silbi järel võib siiski olla ka *-mä*, *-mää*: *vargassamä*.

9. 1. *Värcci* 'kott' mitmuse elatiiv on tavaliselt *värcciläts*

2. Sõna *nurkka* 'nurk' harilik mitmuse elatiiv on *nurkkeiś*. Mati küla murrakus esineb isuri keele mõjul *l*-mitmus sporaadiliselt. Samasugused *l*-mitmuse esinemise seigad on ka Kõrvõttulas, Keelejuhi K. Jovleva ema oli isur. Sellepärast on selle keelejuhi kõneusususes *l*-mitmust enam kui mõnel teisel Orko tänapäeva vadjalasel.

10. 1. Sõna *enni* 'õnn' ootuspärane partitiiv on *ennea*. 2. *na kovrik* 'vaibakesele' on venekeelne väljend. Kõikidele viimastele vadjalasetele on omane venekeelsete sõnade ja lausete tarvitamine, kuigi nad oskavad vabalt vadja keelt. 3. *obrā-dovaśša* 'oli hea meel' on juhuslikult tarvitatud venekeelne sõna. 4. *dovo-lnij* 'rahul' on juhuslikult tarvitatud venekeelne sõna.

11 a. 1. Vaipole vadja murrakus võivad sõna lõpus vokaalid *a* ja *ä* taanduda *g*-ks ja *e*-ks: *annamma* > *annamme* 'anname', *čüzümmä* > *čüzümme* 'küsimine'. 2. Keelejuhil esineb isuripärassena *koera* ja *koer* 'koer' kõrvuti vadjakeelse vastega *koira*. 3. Vaipole murrakus on teistelgi vadja keele kõnelejatel *haukua* 'haukuda'. Muudes murrakutes on *aukkua*. 4. Ootuspärane

Vaipoolle murraku vorm on *lastais(i)* 'lastaks'. 5. Ka teistel Vaipoolle vadjalastel on *joutua* 'sattuda, juhtuda', kuigi võib esineda ka *jeutua*. Vaipooles on teisigi sõnu, kus vадja *ǵ* on asendatud isuripärase *o*-ga. 6. *lakja*, *lakkia* 'tuli' on isuri sõna. 7. *keittä* 'keeta' on isuri laensõna. Samal keelejuhil esineb ka vадja oma sõna *čihuttä*. 8. *hüpätä* 'hüpata' on isuripärane sõna. Mujal esineb vадja keeles *üpätä*. Ka Vaipooles võib kuulda seda sõnakuju.

11 b. 1. Keelejuhil esinevad kõrvuti vадjapärane *čünnüz* ja isuripärane *künnüz* 'lävi, künnis'. 2. *paistab* 'paistab' on kujunenud isuri keele sõna *paistä* 'paista' mõjul. Samal keelejuhil on üldisemalt siiski *paisab*.

12. 1. Vaipooles esinevad kõrvuti isuripärane *oma* ja vадjapärane *ema* 'oma'. 2. Vaipooles on isuri keele mõjul *tokkua* 'kukkuda' ja *tokuttä* 'kukkuda lasta, kukutada, puistata'. Mujal on vадja murrakutes *tekkua* ja *tekkuttä*. 3. Vaipooles on üldisemalt *leikata* 'lõigata', kuid esineb ka isuripärane vaste *leikata*. 4. Sõna *ize* 'ise' võib esineda üksnes rõhutus asendis. Tavaliselt on see asesõna *izze*-kujuline.

13. 1. *liallo* 'lill' on elavas kõnekeeles tundmata sõna. 2. *leivutehtu* 'vaalitu, leivaks küpsetatu' lapse tähenduses esineb itkudes. 3. *lippu* on *loppu* rööbiksõna, mis esineb üksnes esitatud kontekstis. 4. Vaipoolle murrakus on kõrvuti vадjapärase sõnaga *leppu* ka isuripärane *loppu*.

14. 1. *riikki* 'riik' on arvatavasti eesti keele kaudu saadud rootsi laensõna, mis esineb peamiselt Vaipooles. 2. *makia* ehk *makja* 'magus' on isuri keele sõna. 3. *keittäjä* 'keetja, kokk' on kas isuri või soome laensõna. Need vадjalased, kes keetmist tähistavad omakeelse sõnaga *čihuttä*, tarvitavad koka kohta siiski paitsi *põvari* sõna *keittäjä*.

15. 1. *kicci* 'kits' on Vaipooles eesti laensõna. Mujal esineb vадja murrakutes kitse tähistava sõnana *voho*. 2. *kilo* 'kile, kitsetall' on usutavasti isuri laensõna. Isuris on *kili* 'kits', *kilo* 'kitsetall'.

16. 1. *sammuttä* 'kustutada' on Vaipooles usutavasti isuri sõna. Mujal esineb vадja keeles *kusuttä*.

17. 1. *nužda* 'puudus' on juhuslik vene laensõna. Olgu siinkohal märgitud, et vадja keeles üldiseks muutunud vene (ja ka isuri) laensõnu pole märkustes eriti majnitud.

ВОДСКИЕ НАРОДНЫЕ СКАЗКИ И СКАЗАНИЯ

П. Аристе

Резюме

Водский язык близок эстонскому в большей мере, чем другим прибалтийско-финским языкам. В наше время на этом языке говорят лишь некоторые представители старшего поколения, проживающие в Кингисеппском районе Ленинградской области. Приведенные выше тексты записаны в 1964—1968 годах со слов носителей водского языка в деревнях Маттия, Корветино, Лужицы и Пески. У воды никогда не было письменности на своем родном языке. Их народная словесность отличается исключительной яркостью и самобытностью. Даже самые последние носители водской разговорной речи знают много сказок, сказаний, народных песен, загадок, пословиц, описаний обрядов и т. д., которые теперь собраны разными исследователями. Автор настоящей публикации располагает разными материалами по водской этнологии. Приведенные тексты почерпнуты из его материалов. Все тексты снабжены эстонским переводом. Поскольку финно-угроведы в большинстве случаев разбираются в эстонском языке, то автор счел излишним перевод сказок на русский язык.

WOTISCHE MÄRCHEN UND SAGEN

P. Ariste

Zusammenfassung

Die wotische Sprache steht vor allen ostseefinnischen Sprachen dem Estnischen am nächsten. In der Gegenwart wird diese Sprache nur von einigen alten Leuten im Bezirke Kingisepp des Lenigrader Gebiets gesprochen. Die oben veröffentlichten Texte wurden in den Jahren 1964—1968 nach dem Erzählen der Woten in Mati (russisch Mattija), Kõrvõttula (Korvetino), Luuditsa (Lužicy) und Liivitsülä (Peski) aufgezeichnet. Die Woten haben nie eine eigene Literatur besessen. Ihre Volksdichtung ist jedoch sehr reich gewesen. Nach der Übertragung der letzten des Wotischen kundigen Leute hat man Volkslieder, Märchen, Sagen, Rätsel, Sprichwörter, Gebräuche usw. aufgeschrieben und aufbewahren können. Der Unterzeichnete besitzt eine Sammlung wotischer Volkskunde. Die veröffentlichten Märchen und Sagen stammen aus seiner Sammlung. Die wotischen Texte sind mit einer estnischen Übersetzung versehen.